

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUO YA GAE (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

NGWANAITSEELE 2022

MADUO: 80

NAKO: Diura di le 2½

Pampiri e, e na le ditsebe di le 27.

DITAELO LE TSHEDIMOSSETSO

1. Buisa tsebe e ka kelotlhoko pele o ka simolola go araba dipotso.
2. O se ka wa leka go buisa pampiri yotlhe. Lebelela lenaneo la diteng mo tsebeng ya bone, mme o tshwae dipalo tsa dipotso tse di boditsweng mo dikwalong tse o di buisitseng monongwaga. Morago ga moo, buisa dipotso tse, mme o tlhophe dipotso tse o batlang go di araba.

3. Pampiri e, e na le DIKAROLO di le THARO:

KAROLO YA A:	Poko	(30)
KAROLO YA B:	Padi/Ditlhangwa tsa setso	(25)
KAROLO YA C:	Terama	(25)

4. Araba DIPOTSO di le TLHANO: Di le THARO mo KAROLONG YA A, e le NNGWE mo KAROLONG YA B le e le NNGWE mo KAROLONG YA C ka mokgwa o o latelang:

KAROLO YA A: POKO
MABOKO A A TLHAOTSWENG – Araba dipotso di le PEDI.
LEBOKO LE LE SA TLHAOLWANG – Araba potso e le NNGWE.

KAROLO YA B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO
Araba potso e le NNGWE.

KAROLO YA C: TERAMA
Araba potso e le NNGWE.

5. TLHOPHO YA DIKARABO MO KAROLONG YA B (PADI KGOTSA DITLHANGWA TSA SETSO) LE MO KAROLONG YA C (TERAMA):

Araba FELA dipotso tsa padi kgotsa ditlhangwa tsa setso le terama tse o di ithutileng.

Araba potso e le NNGWE ya TLHAMO le e le NNGWE ya DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE. Fa o araba potso ya tlhamo mo KAROLONG ya B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG ya C. Fa o arabile dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG ya B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG ya C.

Dirisa lenaneonetefatso go go thusa.

6. BOLEELE JWA DIKARABO

Karabo ya potso ya tlhamo ya poko e tshwanetse go nna mafoko a a ka nnang 250–300.

Dikarabo tsa dipotso tsa tlhamo tsa padi kgotsa ditlhangwa tsa setso le terama di tshwanetse go nna mafoko a a ka nnang 400–450.

Boleele jwa dikarabo tsa dipotso tse dikhutshwane bo laolwe ke maduo a a neetsweng. Dikarabo tsa batlhatlhojwa di totobale, mme di nne maleba.

7. Latela ditaelo kwa tshimologong ya KAROLO e NNGWE le e NNGWE.
8. Nomora dikarabo tsa gago ka nepagalo go ya ka thulaganyo ya dipalo tse di dirisitsweng mo pampiring ya dipotso.
9. Simolola KAROLO e NNGWE le e NNGWE mo tsebeng e NTŠHWA.
10. Tiriso ya nako e e tshikinngwang.

KAROLO YA A: Bonnye metsotso e le 40
KAROLO YA B: Bonnye metsotso e le 55
KAROLO YA C: Bonnye metsotso e le 55
11. Kwala ka mokwalo o o buisegang le ka mopeleto o o kannweng ke Lekgotla la Bosetšhaba la Puo ya Setswana.

LENANEO LA DITENG

Tsebe e, e naya batlhatlhojwa tshedimose tseba le tlopho ya dipotso tse ba batlang go di araba kwa ntle ga go buisa pampiri yotlhe.

KAROLO YA A: POKO			
Poko e e tlaotsweng: Araba dipotso dingwe le dingwe di le PEDI.			
PALO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MADUO	TSEBE
1. 'Tlhaolele'	Potso ya tlhamo	10	6
2. 'Kgolegelo'	Dipotso tse dikhutshwane	10	7
3. 'Thulamotse'	Dipotso tse dikhutshwane	10	8
4. 'Nelson Mandela'	Dipotso tse dikhutshwane	10	9
LE			
Poko e e sa tlaolwang: Batlhatlhojwa botlhe ba TSHWANETSE go araba potso e.			
5. 'Dipholo tsa Ditlhatlhobo'	Dipotso tse dikhutshwane	10	10
ELA TLHOKO: Araba POTSO e le NNGWE YA TLHAMO le POTSO e le NNGWE YA TSE DIKHUTSHWANE. Fa o araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C. Mo KAROLONG YA B le mo KAROLONG YA C araba potso e le NNGWE fela.			
KAROLO YA B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO			
PADI: Araba potso e le NNGWE fela go tswa mo pading e o e tlaoletsweng.			
6. <i>Leba Seipone</i>	Potso ya tlhamo	25	11
7. <i>Leba Seipone</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	11
8. <i>Omphile Umphi Modise</i>	Potso ya tlhamo	25	13
9. <i>Omphile Umphi Modise</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	13
10. <i>Masego</i>	Potso ya tlhamo	25	15
11. <i>Masego</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	15
12. <i>Ntlhomole Mmutlwa</i>	Potso ya tlhamo	25	17
13. <i>Ntlhomole Mmutlwa</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	17
KGOTSA			
DITLHANGWA TSA SETSO: Araba potso e le NNGWE fela go tswa mo ditlhangweng tsa setso tse o di tlaoletsweng.			
14. 'Monna wa Mogwebi' LE 'Kgosi Molefi K	Potso ya tlhamo	25	19
15. 'Botsala jwa Noga le Kwena' LE 'Batlhaping ba Kgotla ya oorraMaidi'	Dipotso tse dikhutshwane	25	19
KAROLO YA C: TERAMA			
Araba potso e le NNGWE.			
16. <i>Matsapa di a tsaya kae?</i>	Potso ya tlhamo	25	22
17. <i>Matsapa di a tsaya kae?</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	22
18. <i>Ga se Lorato</i>	Potso ya tlhamo	25	25
19. <i>Ga se Lorato</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	25

ELA TLHOKO: Mo DIKAROLONG tsa B le C, araba potso ya TLHAMO e le NNGWE le potso e le NNGWE ya DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE. Ga o a tshwanela go araba dipotso tse PEDI tsa tlhamo kgotsa dipotso tse PEDI tse dikhutshwane.

LENANEONETEFATSO

Lebelela lenaneonetefatso go rurifatsa fa o arabile palo ya dipotso e e tlokegang.

KAROLO	PALO YA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE DI ARABIWANG	TSHWAYA (✓)
A: Poko (Poko e e tshaotsweng)	1–4	2	
A: Poko (Poko e e sa tshaolwang)	5	1	
B: Padi/Ditlhangwa tsa Setso (Tlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane)	6–15	1	
C: Terama (Tlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane)	16–19	1	

ELA TLHOKO: Mo DIKAROLONG tsa B le C, netefatsa gore o arabile potso e le NNGWE ya tlhamo le e le NNGWE ya dipotso tse dikhutshwane.

KAROLO YA A: POKO**MELODI YA POKO – RM Ramogoshi**

Dipotso di tlaa bodiwa go tswa mo mabokong mangwe a le MANE a a tlhaotsweng le go tswa go le le LENGWE le le sa tlhaolwang. Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba dipotso DINGWE le DINGWE di le PEDI go tswa mo mabokong a a tlhaotsweng le le le sa tlhaolwang. Dipotso tsa maboko a a tlhaotsweng di tlaa tlhagelela pele, mme go latele tsa leboko le le sa tlhaolwang.

ELA TLHOKO: Araba potso e le NNGWE ya leboko le le sa tlhaolwang.

POKO E E TLHAOTSWENG

Araba dipotso di le PEDI go tswa mo go di le nne tse di boditsweng.

POTSO 1: POTSO YA TLHAMO

Buisa leboko le le latelang, mme morago o kwale tlhamo e mo go yona o bontshang ka moo mmoki a atlegileng go mothofatsa tlhaolele ka gona. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 250–300.

TLHAOLELE – OH Segano

- 1 Ngwana o kile a bonwa Aforikaborwa
- 2 A bonwa ka maikaelelomagolo segolo
- 3 Bammopi ba mo itumeletse segolo
- 4 Kgolo ya gagwe e tlišitse kutlobotlhoko.
- 5 Bangwe ba re o tlile ka Maesemane
- 6 Bangwe ba re o tlile ka Maaferikanere
- 7 Bantsho bona ba re ga ba na seabe ka ena
- 8 Ka a tsaletswe go ba kgobola mekwatla.
- 9 Ngwana o filwe leina – Tlhaolele
- 10 Leina lebe seromo, 'ina lebe ga twe le a roma.
- 11 Lorato ga a ka a lo amogela fa e se kilo
- 12 Bangwe ba mo tlhoile tsalong go fitlha losong.
- 13 Bana ba Aforika ba kgaoganngwa ka digongwana
- 14 Batho ba ipona jaaka Basweu, Bantsho le Maintia
- 15 Dinaga tsa ntle tsa gana seo lebaibai
- 16 Sebetsasegolo ya nna ikgatoloso le dikiletso.
- 17 Bokhutlong batsadi ba ngwana ba mo latlha
- 18 Ba kopa boitshwarelo ka ntlha ya ditiro
- 19 Ba re ngwana ga a ka a lere boikhutso
- 20 Tsalo ya gagwe e lerile matlhotlhapelo.
- 21 Basweu ba ne ba iphetotse Batlhopiwa ke o mogolo
- 22 Ba laolela bangwe tulo le botshelo
- 23 Ga tsoga diletseng ba sa solofela
- 24 Ba bona fa tshiamo e le polao ya ga tlhaolele.

[10]

POTSO 2: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

KGOLEGELO – MTM Seate

1	Legae la dinokwane mokatisi;
2	Bonno jwa dirukhutlhi sekatisi.
3	E katisa motho e le sebatana,
4	E fetola motho e le molotsana;
5	E mo kgwele ntle a fetogile,
6	A le montle jaaka bojang jwa naga.
7	Legae la dinokwane mophepafatsi;
8	E phepafatsa tikologo ya baphedi,
9	E tshwana le lenong, e ja dibodu;
10	Dibodu e leng babolai le magodu,
11	Magodu le babolai le baakafadi;
12	Le botlhe ba ba tloang molao wa Modimo.
13	Legae la dinokwane mmogisi;
14	E bogisa motho le ene a kile a bogisa,
15	E kgona go tlogedisa motho bosula;
16	E pateletsa motho go dira tshiamo,
17	Mme ga e lebe bomangmang jwa motho,
18	Ke mophuthedi wa botlhe ba ba sokameng.
19	Legae la dinokwane mmefedi;
20	E lefifi jaaka 'felo la baswi,
21	E befela botlhe ba ba bosula,
22	E tlhokisa banna boroko.
23	E kile ya bogisa banna ba ga Jehofa,
24	Nako nngwe e bogisa batlhoka-molato.

2.1	Ke kgankgolo efe e mmoki a e toutang mo lebokong le?	(2)
2.2	Goreng mmoki a dirisitse sekapuo sa tshwantshanyo mo moleng 6?	(2)
2.3	Faa ponagalo ya poko e e tlhagelelang mo meleng ya 1, 7, 13 le 19 le mosola wa yona.	(2)
2.4	Tlhalosa bokao jwa mela 20 le 21 jaaka e dirisitswe mo lebokong.	(2)
2.5	Leboko le, le nnile le thotloetso efe mo go wena?	(2)
		[10]

POTSO 3: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

THULAMOTSE – MO Molamu

- 1 Ditshipi ke tsele, di tla di thula mabota,
 2 Di raleitse, di a kgopha, di a sila!
 3 Ngwana wa motho o metlha ke lerole,
 4 Modumo wa tsona o bipa le dilelo:
 5 Lesea le bokoletse, mosadi a tlhaba mokgosi;
 6 Monna o rile ke a makala, a diga dikgono,
 7 Boraro ba itshelatshela dikgaswanyana
 8 Ba swe ba etse go sutela Mathulwe.
- 9 Ke yole e bile o fetile,
 10 'Lapa le setse le ikgonere.
 11 Ke yole, o lebile ga molebelebe,
 12 Thulamotse, tlhe, o ne o botsa, re a rapela,
 13 O nne o kopa bona, o re leofetse.
 14 O raleitse phuphu tsa borraetsho.
- 15 Ga twe kwa re go yang letlhafula ke toro
 16 Maruo ga a kitla a fula sesolo,
 17 A ka senyetsa base mongwe masimo
 18 A ka nwa metsi a letamo
 19 A ntlha re ka fudusiwa le sekgwa sele
 20 Re tlaa tla go kgobama mo sekakaneng,
 21 Re ikora marapo, re ikapara matlalo
 22 Sebi sa kgomo re ka se bona kae,
 23 Dikgomo di phela ka motshikiri?

- 3.1 Ke kgankgolo efe e mmoki a e toutang mo lebokong le? (2)
- 3.2 Faa ponagalo ya poko e e tlhagelelang mo moleng wa 10 le mosola wa yona. (2)
- 3.3 Goreng mmoki a dirisitse sekapuo sa mothofatso mo moleng wa 12? (2)
- 3.4 Tlhalosa bokao jwa mela 16 le 17 jaaka e dirisitswe mo lebokong. (2)
- 3.5 Leboko le, le nnile le thotloetso efe mo go wena? (2)

[10]

POTSO 4: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NELSON MANDELA – RK Modisa

- 1 Ke kgagapa ya malemelagotlhe,
 2 Ke maila-go-kgotlhwa, morwa Mandela
 3 Mmueleledi wa ditshwanelo tsa botho,
 4 Morati le mofemedi wa 'fatshe la gaabo.
- 5 E rile a gololwa kgolegelong,
 6 Lefatshe la duma phetelela,
 7 Puo temokerasi ya phunyeletsa dithaba,
 8 Ka morwa Mandela a ne a menne phatla.
- 9 Bangwe baeteledipele ba tsutsubanya mariba
 10 Ka ba boifa Nelson wa Lethosa Madiba
 11 Ba re: o ne a gololelwang sekamotho seo?
 12 Ka a tlile go tsholola megopo re e tsholetswe.
- 13 Aforikaborwa a nna puo lefatshe ka bophara,
 14 Ntswe ja gagwe ja phunyeletsa mawatle,
 15 A goeletsa Aforikaborwa yo mošwa,
 16 Aforikaborwa yo o se nang kgobebelelo.
- 17 Kgalema morwa nkaikhuna wa mmala wa sebito,
 18 Barwa le barwadi ba gago ba go lebile,
 19 Ga ba bolo go fetoga masiela fatsheng la bona,
 20 Kgalema Enke, kgalema morwa Mandela.

- 4.1 Ke kgankgolo efe e mmoki a e toutang mo lebokong le? (2)
- 4.2 Goreng mmoki a dirisitse sekapuo sa tshwantshiso mo moleng wa 1? (2)
- 4.3 Faa ponagalo ya poko e e tlhagelelang mo moleng wa 4 le mosola wa yona. (2)
- 4.4 Tlhalosa bokao jwa mela 18 le 19 jaaka e dirisitswe mo lebokong. (2)
- 4.5 Leboko le, le nnile le thotloetso efe mo go wena? (2)
- [10]**

LE

POKO E E SA TLHAOLWANG**POTSO 5: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

DIPHOLO TSA DITLHATLHOBO – BD Magoleng le ba bangwe

- 1 Bana re tsheteletswe dithupa mmuteding,
 2 Morutabana o re tsosa ka rathekwana;
 3 Thari yona o e ila lekonkong,
 4 Le tiro o re fa a re tlhatlaganyetsa,
 5 Ka a kgona go bapanya thuto le thupa!
- 6 Rona wa rona re itshamekela ka ena,
 7 Re thala mantlwane re tebela kokobebe;
 8 Le thupa rona re gana a re betsa,
 9 Re gana le gona go apara paka,
 10 Rona e bile ga re na sepe le nako!
- 11 Di sa tswa go tswa tsa makgaolakgang dipholo,
 12 Motse o dumile, go iwa 'godimo le 'fatshe;
 13 Ba tla ba tlhaba mogolokwane bomme,
 14 Mogokgo o ntsha pampiri a e ntshitse -
 15 Bana ba tshegatshega ba ise ba dumedise!
- 16 Bangwe batsadi re tsentse ditlhogo,
 17 Re itsitse pele fa go tla nna jaana;
 18 Boseterepikopo ga re akgele sepe,
 19 Tseo ditlhatlhobo di tlhola di ntse jalo-
 20 Aitse e bile ga se metholo ka rona!

- 5.1 Leboko le, le bua ka ga eng? (2)
- 5.2 Faa tlhaloso ya bokao jwa 'go ya godimo le fatshe' jaaka go dirisitswe mo go mola 12. (2)
- 5.3 Nopola mafoko a mabedi mo temaneng ya boraro go supa maikutlo a boitumelo. (2)
- 5.4 Nopola sekao sa poeletsomafoko mo temaneng ya 3 o bo o bolele gore o e bone jang. (2)
- 5.5 Molaetsa o o o ungwang go tswa mo lebokong le ke ofe? (2)
- [10]**

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo pading kgotsa ditlhangweng tsa setso tse di tlhaotsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo pading kgotsa ditlhangweng tsa setso tse ba di ithutileng.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONGYA C.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONGYA C.

PADI

Araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e o e buisitseng.

POTSO 6: POTSO YA TLHAMO**LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea**

Botlhoko ga bo ke bo nnela ruri mo mothong, e bile yo o simololang ka botlhoko o feleletsa ka monate. Tsibogela tlhagiso e, o ikaegile ka moanelwa Motswagauteng le ditiragalo tsa padi ya *Leba Seipone*. Boleele jwa tlhamo ya gago e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]

POTSO 7: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea**

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO A

Mokgatlho wa bona ba ne ba o bitsa Tsapitsapi. Maloko (ditokololo) a ona a kgorometsa dikolotsana, a mangwe a tlhatswa dikoloi, fa a mangwe a tlhokomela dikoloi fa beng ba tsona ba sa ntse ba tsene mo marekelong.

Moeteledipele wa Tsapitsapi o ne a bidiwa Sepoko. Letlharapa le leleele ke a go bolelela. Dimpanyana o ka re tsa ntšwa ya lebente. O ne a bua dipuo tsotlhe tsa 5 semmuso tsa Aforikaborwa. A tlaleletsa ka Sepotokisi le Seindia.

Ba ba itseng Sepoko sentle, ba re o goletse mo mebileng ya toropo ya Rodipoto. O ikgoletse fela jaaka nogana. A ruta Motswagauteng ka marakalase otlhe a botshelo jwa mo mmileng. Motswagauteng a kgalhega thata fa a utlwa gore Sepoko o kgonne go falola lokwalo lwa materiki a ntse a se na legae jalo. Le maloko a mokgatlho wa 10 gagwe o ne a ba tlhotlheletsa go tsena sekolo fa go kgonega.

Motswagauteng le ena a eletsa go ipona a rutegile. A ikwadisa mo sekolong sa bosigo. A simolola go tsena sekolo maitseboa. Motshegare a tlhole a ikgobokanyetsa madi. O ne a robala mo lefelong la go baakanyetsa meriri. Mong wa lona a mo kopile go le disa ka mmele. 15

Moeka o ne a tumile thata ka leina la gagwe la kgwele ya maoto le a tumileng ka lona kwa Motsitlane la *Rooijan*, sefane a ipitsa Morolong.

E rile fa ngwaga o ya bokhutlong, moeka a kgona go falola lokwalo lwa borobedi ka dinaledi. Ga utlwala gaufi le kgakala gore go na le mosimane yo o dirang diaba kwa sekolong sa Mooketsi. Mogokgo a kopa gore a direlwe mokete wa kakgolo gonne e le mosimane wa moithui fela a gaisitse bana ba ba nang le magae le bagodi ba ba nang le metse. 20

E rile fa letsatsi la moletlo le fitlha, Motswagauteng a kopa Sepoko go ya go mo emela. E rile fa dibui tsothhe tse di mo lenaneong la letsatsi leo di fetsa go akgola Motswagauteng le go mo rotloetsa, mogokgo wa sekolo sa Mooketsi Rre Kelatwang, a ntsha sekgele le madi a le mo omfopong. A kopa gore Motswagauteng a tle go amogela moputso wa phatla ya gagwe. 25

A makadiwa ke go bona go tla Sepoko mo boemong jwa ga Motswagauteng. A mo fa tšhono ya go latlhela la motlapitsong mo boemong jwa tsala ya gagwe. Meriri ya ga Sepoko le yona ka fa, o ka re digwapa di tlhokoloditswe, e le maudi jaaka o ka re ya motho a ja motsoko o motala. A ema a ntse a temeka jaaka letlhaka mo dintshing tsa noka mosimane wa mmala wa sebilo. A kgwa ka lotlhaa. 30

- 7.1 Sepoko o amana jang le Motswagauteng? (1)
- 7.2 Mmuisano o o mo temaneng o diragalela kwa toropong efe? (1)
- 7.3 Naya lebaka le le dirang gore Sepoko a bo a le kwa sekolong sa Mooketsi. (2)
- 7.4 Ke maikutlo afe a a tlhagisiwang ke mogokgo wa sekolo sa Mooketsi mo temaneng e? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 7.5 Tlhagisa dintlha di le THARO tsa tshobotsi ya ga Sepoko go ya ka temana. (3)
- 7.6 Ke eng se se ka neng se dira gore Motswagauteng a se ka a ya go tsaya sekgele sa gagwe kwa sekolong sa Mooketsi? (2)
- 7.7 Go ya ka ditiragalo tsa padi e, a o dumela fa Motswagauteng e le moanelwa wa madi le nama? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 7.8 Seabe sa ga Kabo e nnile sefe mo botshelong jwa ga Motswagauteng? (2)
- 7.9 Semelo sa ga *Kobbie Swanepoel* se thusitse jang mo tsweletsong ya morero wa padi e? (2)
- 7.10 Fa o ka bo o le Gokatweng mme o bone ngwana le mong wa gago wa mosweu, o ne o ka dira eng ka lesea le? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 7.11 Go ya ka wena, a go siame gore *Koot* a kgameletse Motswagauteng mo go *Sarkie*? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 7.12 Fa o bona, ke ka ntlha ya eng fa Mosala a ne a ipolaya? (2)
- 7.13 O ithutile eng go tswa mo go tshwarweng ga ga Mokwepa? (2)

[25]

POTSO 8: POTSO YA TLHAMO**OMPFILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

Botlhoko ga bo ke bo nnela ruri mo mothong, e bile yo o simololang ka botlhoko o feleletsa ka monate. Tsibogela thagiso e, o ikaegile ka moanelwa Motlalepule le ditiragalo tsa padi ya *Omphile Umphi Modise*. Boleele jwa tlhamo ya gago e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 9: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****OMPFILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO B

Boemong jwa karabo a simolola puo esele. 'Ga twe re tlhome bone lwa rona mo tlhoeng, mongwe le mongwe yo o mo lefifing a itse kwa lesedi le gone; a tle polokeseong.' A bua a lebetse gore RraModise ga se motho yo o dumelang tsa Bopaki jwa moseja.

'Nnyaya, tlogela tseo. Potso ya me ya re, Mathata a lefifi a re itsa go tseela kgato pele jang?' 5

Keoletile a nyenya. 'Fa nka go araba, o tlaa re ke serukutlhi. O itse maikutlo a me.'

'Jaanong wa re go dirweng?' RraModise a botsa a ntse a itse gore Keoletile o tlaa reng. Ba ne ba aga ba ganetsana ka ga tiro ya barutegi ba Aforika. Keoletile a re ba beile lobone lwa bone mo kobotlong gore lo bonesetse bone fela. RraModise a re ba dira tiro e e seng kana ka sepe. Keoletile a re fa mongwe le mongwe a ka ntsha madi ka kgwedi nngwe le nngwe, e ka re morago ga ngwaga di le some madi a bo a kokotlegetse go ka aga dikolo kwa metseng ya Setswana. Tiro ya Baitiredi e nne bonolo. Go se tsatsi le ba a tle ba dumelane. 10

'Se mongwe le mongwe yo o gopolang, o tshwanetseng a bo a lemogile gore se a batlega.' 15

RraModise a nyenya, a tsikinya tlhogo.

Modise a tsena a le matsatsarapa, a tlhaelwa ke marokgwe, dibaki di fitlha mo dikgonong, a tsena e kete o latlhegile, a gadimaka a ise a bone senno se o ka itatlhelang mo go sona. E ne e le nyaga tse pedi rraagwe a sa mmone, a godile, a le dikgoka, a sa tlhole a le dintha jaaka pele ... Le gale ... 20

Mme rraagwe a tlhajwa ke ditlhong fa a mmona, gonne o ne a sa rate go utlwa batho ba re o tswana nae ka boleele. Fa go na le sengwe se re se tlhabelwang ke ditlhong go mo rona, re tlhola batho ba ba re kgesang ka sona; kgotsa batho ba ba tshwanang le rona ka sona. RraModise o ne a sa rate boleele jwa gagwe, mme fa a bona Modise, a gopola boleele jwa gagwe. Modise le ena o ne a itse gore rraagwe ga a mo tseye tsia, le fa a ne a sa itse gore ke eng a mo ila. 25

'Hee, yo ke ofe?'

Modise a dumedisa ka maitseo a ngwana wa Setswana a goletse mo molaong.

'O tswa kae?'

30

'Kwa gae.'

- 9.1 RraModise o amana jang le Modise? (1)
- 9.2 Mmuisano o o mo temaneng o diragalela kwa setheong sefe? (1)
- 9.3 Naya lebaka le le dirang gore RraModise le Keoletile ba iphithele mo lefelong le o le neetseng mo go 9.2. (2)
- 9.4 Ke maikutlo afe a a tlhagisiwang ke RraModise fa utlwa gore Modise o ya go ithutela borutintshi? Tshegetsisa karabo ka lebaka. (2)
- 9.5 Tlhagisa dintlha di le THARO tsa tshobotsi ya ga Modise go ya ka temana. (3)
- 9.6 Ke eng se se neng se dira gore RraModise a dumelane le sengwe le sengwe se se buiwang ke Keoletile? (2)
- 9.7 Go ya ka ditiragalo tsa padi e, a o dumela fa Motlalepule e le moanelwa wa madi le nama? Tshegetsisa karabo ka lebaka. (2)
- 9.8 Molaetsa o o neng o kwadilwe ke Motlalepule mo pampitshaneng o nnile le seabe sefe mo tharabololong ya go ngaa ga gagwe pele a tlhokofala? (2)
- 9.9 Semelo sa ga Madolo se tswetsa jang ditiragalo tsa padi e? (2)
- 9.10 Fa o ka bo o le Motlalepule mme o bone ngwana ka mokgwa wa petelelo, o ne o ka dira eng? Tshegetsisa karabo ka lebaka. (2)
- 9.11 A go ne go le matshwanedi gore lekolwane la ditedu tsa katse le dumele kopo ya ga Thandi ya go betelela Motlalepule? Tshegetsisa karabo ka lebaka. (2)
- 9.12 Fa o bona, ke ka ntlha ya eng fa Itumeleng a ne a dira kwa makgoeng fa a sa ntse a le kwa Matile? (2)
- 9.13 O ithutile eng go tswa mo go moanelwa Matlakala? (2)

[25]

POTSO 10: POTSO YA TLHAMO**MASEGO –G Mokae**

Botlhoko ga bo ke bo nnela ruri mo mothong, e bile yo o simololang ka botlhoko o feleletsa ka monate. Tsibogela tlhagiso e, o ikaegile ka moanelwa Masego le ditiragalo tsa padi ya *Masego*. Boleele jwa tlhamo ya gago e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 11: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****MASEGO –G Mokae**

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO C

'Ba nkisitse kwa phaposing e e mo fulurung ya borobonngwe mo kagong ya mapodisi e e telele.' 'Waar kamer, phaposi eo e bidiwa jalo ...'

'Phaposi ya boammaaruri ... Koo ba dirisang mekgwa yotlhe, e e amogelegang le e e bosula, go ntsha nnete mo batshwarweng ... Bangwe ba batshwarwa ba feleletsa ba buile maaka ao ba lemogang gore mapodisi a batla ba a bue gore fela tshotlego ya bona mo matsogong a mapodisi a a dipelo dithata e fele,' rre *Lazar* a tlaleletsa ka botlhoko. 5

Masego a dumelana le ena ka tlhogo, mme a sosobanya phatla fa dipompo tsa mogopolo wa tshotlego e e neng e sa le metsi di bulega.

A o bona dipatsopatso tse dikhibidu tse di mo leboteng tse? Lepodisi lengwe la botsa mosetsana yo a neng a tshogile thata, a roromela. 10

'Ga se pente,' a tlhalosa go sa tlhokagale, go le mo pepeneng.

'Ke madi a bagolegwa bao ba neng ba sa batle go nna baagi ba ba maikarabelo ba setšhaba!' mokaulengwe wa gagwe yo o neng a nyoretswe thata go tsholola madi a tlaleletsa. 'Dintšwa tsa makomonisi tseo di neng di batla go menola puso!' 15

Masego a ikhupetsa matlho fa a bona gore ke eng se a se gatileng ka phoso mo fulurung ya phaposi: leino le sa ntse le swefaditswe ke namana le madi a mašwa, gongwe e se kgale le ntshitswe mo ganong la mongwe wa batshwarwa.

A tsidifala madi.

Mme ditshololamadi tsa tshegaka ka bobbe ... 20

'Go lekane, ngwanaka,' rre *Lazar* a mo gomotsa. 'Go lekane,' a boeletsa. 'Jaanong re tlhaloganya kgalefo ya gago fa o ne o fitlha kwano go tswa teng,' a mo itsise.

Cathy a dumelana le ena. 'O ne o tshwanetse go galefa, Masego,' a tlaleletsa fa a mo tshelela mogodungwana mo koping, mme a mo naya sukiri le maši go itshelela. 25

'Fa o ne o rata, o ka bo o iphemetse kgatthanong le tshotlego yotlhe e ka go dira jaaka ba ne ba go kopa, le go tlaelelsa maaka a bona kgatthanong le rona. Re ne re ka se itse.' mme mmaLazar a mmolelela.

'Mme letswalo la me le ne tlaa itse,' Masego a gana, mme a iphimola dikeledi pele a ka fudua mogodungwana wa gagwe. 30

A nwa go le gonnye, a bo a tswelela pele. 'Jaaka ke lo boletse, ga ke itse gore ba le lwantshetsang, fela nnete ke gore bobedi jwa lona lo nnile molemo thata mo go nna, ka jalo, ke ne ke se kitla ke nnisega morago ga go inyalanya le merero ya batho ba ba lebegang jaaka baba ba lona,' a ba raya, mme a boa a thubega ka selelo.

Matlho a ga Cathy le ona a tlaa mouwane, mme a mo naya sakatuku go iphimola. 35

'Ba re lwesetsa go ema nokeng ntwana ya go kgaratlhela ditshwanelo tsa botho; ntwana ya go fedisa lenaneo kgatelelo le kgethololo ya mmala le "apartheid",' Sol Lazar a mo tlhalosetsa, a simolola go mmulela khupamarama ya go fitlha jaanong.

'O kaile mo nakong e e seng kgale e fetile gore ga re na ditsala dipe, Masego. O ne o bua nnete; fela seo ga se ka go rata ga rona.' 40

- 11.1 Masego o amana jang le ba ga Lazar? (1)
- 11.2 Mmuisano o o mo temaneng o diragalela kwa kae? (1)
- 11.3 Naya lebaka le le dirileng gore Masego a bo a le mo lefelong le o le neetseng mo go 11.2. (2)
- 11.4 Ke maikutlo afe a a tlhagisiwang ke Masego mo temaneng e? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 11.5 Tlhagisa dintlha di le THARO tse di neng di diragala kwa phaposeng ya Waar kamer. (3)
- 11.6 Ke eng se mapodisi a neng a leka go se fitlhelela ka go bogisa Masego kwa seteišeneng sa mapodisi? (2)
- 11.7 Go ya ka ditiragalo tsa padi e, a o dumela fa Kgabo Motsepe e le moanelwa wa madi le nama? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 11.8 Seabe sa tshobotsi ya ga Ntsime kwa sekolong sa Sedimosang se amile jang bokamoso jwa ga Masego? (2)
- 11.9 Semelo sa ga Tsawe se thusitse jang mo tswelatsong ya morero wa padi e? (2)
- 11.10 Fa o ka bo o le Sello, mme mmaago a go laile gore o se ka wa tsena mo dipolotiking, o ne o ya go dira eng? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 11.11 A go ne go le matshwanedi gore Nomhle a robale mo materaseng fa Vusi Mgoma a sena go tlhokafala ntswana ba ne ba tlhalane? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 11.12 Fa o bona, ke ka ntlha ya eng fa Masego a ne a feleletsa e le modiredi wa balelapa la ga Lazar? (2)
- 11.13 O ithutile eng go tswa mo go moanelwa MmaSontaga? (2)

[25]

POTSO 12: POTSO YA TLHAMO**NTLHOMOLE MMUTLWA – OM Lobelo**

Botlhoko ga bo ke bo nnela ruri mo mothong, e bile yo o simololang ka botlhoko o feleletsa ka monate. Tsibogela tlhagiso e, o ikaegile ka moanelwa Matsetseleko le ditiragalo tsa padi ya *Ntlhomole Mmutlwa*. Boleele jwa tlhamo ya gago e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 13: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****NTLHOMOLE MMUTLWA – OM Lobelo**

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO D

Mma, ke ne ka tlhabiwa ke mmutlwa mo lonaong ka nako e rre a neng a nkgarakgatsha ka yona. Ke ne ka go kopa gore o ntlhomole, mme wa ntshega lonao. Selo se se dirileng gore ke tshabe fa gae fa, ke ka ntlha ya fa lonao lwa me lo ne lo le makgasa e bile lo tshologa madi, ka jalo, ke ne ka tshaba e le go batla motlhomodi le go fodisa lonao lwa me. Ke ne ka tshepa thata gore ke wena yo o ka ntlhomolang mmutlwa, mme rre o ne a go kgoreletsa gore o ntlhomole. Seo ke sone se se neng sa dira gore o relele, mme o ntshege lonao.

5

'Ka jaanong rre e le yo, a robetse fa, ga ke bone go le mongwe yo o ka go kgoreletsang gore o ntlhomole mmutlwa le go nthoba letsadi le ke sa bolong go tsamaya ka lona.' Matsetseleko o ne a wetsa jalo, pelo ya gagwe e mo eme mo mometsong e kete e ka tloga ya mmeta le go mo hupetsa mowa.

10

Mosadimogolo Kelogile o ne a simolala go keketla dikeledi ka iketlo, maikutlo a gagwe a simolola go boela kwa morago, a gopola dilo tsotlhe tse Kgori o neng a di dira morwae le ena Kelogile ka sebele. Kelogile o ne a bone tsotlhe tse Kgori o neng a di dira mme go se ka mokgwa o a ka buang ka ona ka a ne a lailwe gore mosadi ga a na lefoko e bile o tshwanetse go utlwa sengwe le sengwe se se buiwang ke monna wa gagwe.

15

E ne e re fa mosadi a ka ganetsana le monna wa gagwe, a bo a tsewa jaaka mosadi yo o lenyatso e bile a sa tlotle monna wa gagwe. Le fa tota monna a ne a bua diphirimisi, mosadi o ne a tshwanetse go dumelana le ena fela go bontsha fa a tlotla lenyalo la gagwe le monna wa gagwe. Kelogile le ena o ne a laiwa jalo letsatsi le a neng a nyalana le Kgori ka lona.

20

'Ngwanaka setlhare se se neng sa tlhogisa mmutlwa o moleele, o o neng wa tsepa lonao la gago, ke se se robetse fa. Ga se na medi ya go ka nwa metsi gape go tswa mo metsing le go golela kwa pele. Mebitlwa yotlhe e e neng e sa ntse e tswela e re e a gola go tswa mo go sona, e omile e bile e jelwe ke mmu. Ka jalo, e ka se tlhole e tlhabile ope. Se ke sebaka sa gago sa go boela gae, le go tla go tswela sapele ditoro le maikaelelo a gago, gonne dikgoreletsi tsotlhe tsa gago ga di sa leyo. Tsela e tlhagotswe ngwanaka, e tlhoka wena fela ka esi go kwakwanta mo go yona.' Kelogile o ne a bua jalo ka lentswe le le bonolo thata, a bua jalo a tlamparetse Matsetseleko, a mo gogetse fa sehubeng sa gagwe.

25

30

- 13.1 Matsetseleko o amana jang le Kgori? (1)
- 13.2 Mmuisano o o mo temaneng o diragalela mo lefelong lefe kwa Phiritshweu? (1)
- 13.3 Naya lebaka le le dirileng gore Matsetseleko le Kelogile ba iphitlhele ba le mo lefelong le o le neetseng mo go 13.2. (2)
- 13.4 Ke maikutlo afe a a tlhagisiwang ke Matsetseleko mo temaneng e? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 13.5 Tlhagisa dintlha di le THARO tse Kelogile a lailweng ka tsona fa a ne a nyalwa ke Kgori. (3)
- 13.6 Ke eng se se dirang gore Matsetseleko a nne le tsholofelo ya gore Kelogile o tlaa kgona go mo tlhomola mmutlwa? (2)
- 13.7 Go ya ka ditiragalo tsa padi e, a o dumela fa Matsetseleko e le moanelwa wa madi le nama? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 13.8 Seabe sa tshobotsi ya ga Matsetseleko kwa Kgaladi, se amile jang katlego ya letsholo la ga Rre Tlhapedi? (2)
- 13.9 Semelo sa ga Kgosi Kgololo se thusitse jang mo tswelatsong ya morero wa padi e? (2)
- 13.10 Fa o ka bo o le Baipidi mogoloo a ngadile legae, o ne o ka dira eng? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 13.11 A go ne go le matshwanedi gore Mmathapelo a tlhapatse Palesa morago ga go mo fitlhela a gagolana dipounama ka meno le Baagileng? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 13.12 Fa o bona, ke ka ntlha ya eng fa Setsile, morwadia Tshetlho, a ne a feleletsa e le motlhokomedi wa bana ba ga Palesa? (2)
- 13.13 O ithutile eng go tswa mo go moanelwa Morongwa? (2)

[25]**KGOTSA**

DITLHANGWA TSA SETSO

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo ditlhangweng tsa setso tse di tlaotsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo ditlhangweng tsa setso tse ba di ithutileng.
- Fa batlhatlhojwa ba itlhophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, ba tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa batlhatlhojwa ba itlhophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, ba tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

POTSO 14: POTSO YA TLHAMO***DITLHANGWA TSA SETSO – G Leeuw le ba bangwe***

- 'Monna wa Mogwebi' – BP Lekome
- 'Kgosi Molefi K Pilane' – MOM Seboni le EP Lekhela

Sekaseka naane ya 'Monna wa mogwebi' le leboko la ga 'Kgosi Molefi K Pilane' mme o bontshe ka moo monna wa mogwebi le Kgosi Pilane ba itemogetseng mathata ka gona ka ntlha ya maikarabelo a bona. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a kana ka 400–450.

[25]**POTSO 15: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE*****DITLHANGWA TSA SETSO – GS Leeuw le ba bangwe***

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NAANE: 'BOTSALA JWA NOGA LE KWENA' – CLS Thobega**NOPOLO E**

Ga twe bogologolo ka nako ya ga Lowe, Noga e ne e le tsala le Kwena. Fa Kwena a ya go itsomela dijo, Noga ena a bo a sala kwa morago a itsapa. Ga twe Noga o ne a na le maoto jaaka digagabi tse dingwe. Ga diragala gore letsatsi lengwe Kwena a ye letsomo. Bana ba Kwena ba sala fa thoko ga noka ba itisitse, ba letile gore mmaabona a boe. Fa Kwena a sena go nyelela mo nageng, Noga a bitsa bana ba ga Kwena. Ba tla kwa go ena. Noga a raya Dikwenanyana a re: 'Bana ba tsala ya me, mmaalona o ile go lo tsomela dijo kwa, mme o rile fa lo bona a sa tle, lo tseneng mo leganong la me.' Ka nnete Dikwenanyana tsa dumela se se buiwang ke Noga ka di ne di itse Kwena e le tsala ya noga e.

5

Letsatsi la kolomela ka dithaba Kwena a ise a bonale. Dikwenanyana tsa makala go bona mmaatsona a ise a boele gae jaaka gale. Bana ba Kwena ba ne ba makadiwa ke go bona Noga e le selo se seleele, mme se na le mogatla le maoto jaaka Kwena. Ka Noga e ne e gopa jaaka Dikwena, se sa dira gore Dikwenanyana di se ka tsa tshaba Noga thata. Fa letsatsi le dikela, Noga a fologa mo setlhareng fa thoko ga noka e Kwena a neng a nna mo teng.

15

A raya Dikwenanyana a re: 'Jaanong letsatsi le phirimile, bana ba Kwena ba tsala ya me. Lo a bona mmaalona ga a ka ke a tlhola a boela kwano mo nokeng.' Bana ba Kwena ba lela. Noga ka bogale, a metsa Dikwenanyana tsotlhe tse tharo. E rile a se na go di metsa, a kanama fa thoko ga noka.

- 15.1 Naane e ke ya mofuta ofe? (1)
- 15.2 Neela dintlha di le PEDI ka semelo sa ga Noga o bo o di tshegetse ka ditiragalo. (4)
- 15.3 Ke eng se se dirileng gore Dikwenanyana di dumele go tsena mo leganong la ga Noga? (2)
- 15.4 Ke seane sefe se o ka se dirisang go bontsha gore Kwena o ne a sa tshwanela go tshepa Noga ka bana ba gagwe. (2)
- 15.5 Tlhagisa maikutlo a bana ba ga Kwena o ikaegile ka temana ya bofelo o bo o a tshegetse ka lebaka. (2)
- 15.6 Fa o ka bo o le Kwena mme Noga a jele bana ba gago, o ne o ka mo dira eng? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 15.7 Naane e, e ntse le thotloetso efe mo go wena? (2)

LE

Buisa leboko le le latelang, mme morago o arabe dipotso tse di fa tlase.

LEBOKO: BATLHAPING BA KGOTLA OORRAMAIDI – PC Mooa

NOPOLO F

- 1 Re tota re le Batlhaping,
- 2 Batlhaping ba oorramaidi,
- 3 Re Batlhaping ba kgotla yoorramaidi,
- 4 Re tlogola kgotleng yoorramankurwane.
- 5 Re bana ba ga Maidi-a-kgatsele,
- 6 Ba go tlhapa ka lobese,
- 7 Ba iphorola ka tlhoa metsi a le teng.
- 8 Ga re Batlhaping ba ntete foo,
- 9 Re nkgisana tshika le ba kgotla yoorramankurwane,
- 10 Re bana ba ga Mothibi le Maidi,
- 11 Beng ba noka e Tshetlha.
- 12 Re batho ba go itimola mogote sekatlhapi,
- 13 Sekatlhapi e biloga metsing le re tserr!
- 14 Re Batlhaping ba ba mabela
- 15 Re itse o se re utlwele mebileng,
- 16 Ga re je tlhapi ga re majatlhapi,
- 17 Re ana tlhapi re Batlhaping,
- 18 Sejatlhapi re se peteketsa jaaka majatlhapi.

- 15.8 Leboko le bua ka ga eng? (1)
- 15.9 Go ya ka leboko, mmoki o tlogola kwa kgotleng efe? (1)
- 15.10 Leboko le, le senola semelo sefe ka Batlhaping? (1)
- 15.11 Go ya ka leboko, morafe wa Batlhaping o fitlhelwa kwa kae? (1)
- 15.12 Tlhalosa mola 8 ka mafoko a gago. (2)
- 15.13 Naya sekapuo se se fitlhelwang mo go mola 18 le mosola wa sona. (2)
- 15.14 Go ya ka wena, a o ka itumelela go nna motlhaping? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- [25]**

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: TERAMA

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo terameng e o e tlhaoletsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo terameng e ba e ithutileng.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

POTSO 16: POTSO YA TLHAMO**MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Mokia**

Go ja mofufutso wa phatla tsa ba bangwe, go lomeletsa beng ditsabona. Tshegetsatshegetsa thagiso e o ikaegile ka ditiragalo go tswa mo teramakhutshweng ya *Mosadi ke wa me*. Boleele jwa tlhamo ya gago e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 17: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Mokia**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO G

NKEFI:	Ke tshwaya dibuka tsa bana ba sekolo, o a ntiya. Tsamaya o bolelele tsala ya gago gore a tlhabele pele.	
DIKOBÉ:	Kgaityadiaka, botshelo jo, leotwana, bo a dikologa. Itse gore go na le nako ya bonyana, nako ya bokgarabe le nako ya bogodi. Nako ya bogodi e felela e le botsofe. Fa nako ya botsofe e gorogile, e batla gore o be o na le batho ba ba ka go tlhokomelang. O tlaa tlhokomelwa fela ke bana ba gago. Bokgaityadi le bomogoloo, ba tlaa tlhokomelwa ke bana ba bona. Nako eo fa e gorogile, ditšhelete tse di tletseng mo ntlong, di ka se go direle sepe. Go batlega lorato lwa motho, lo lo bothito go ka go gomotsa. O ka swela mo ntlong, wa bolela mo ntlong, batho ba bitswa fela ke monkgo o o tswang mo go yona, tšhelete e le teng mo ntlong.	5 10
NKEFI:	Monna Dikobe, fa o batla go rera, o tshwanetse go ya kwa kerekeng. O ntheretse go lekane. Thero ya gago, e mpherola dibete.	
DIKOBÉ:	Ke tlaa go bona, ke sa ya kwa banneng o se ka wa naganela fano, o naganele kwa pele. Mongwe le mongwe o gopola ka bokamoso jwa gagwe. <i>(Maitšiboeng a letsatsi leo, Dikobe le Mafenya ba iketlile mo ntlong nngwe ya bojalwa)</i>	15
MAFENYA:	Morwarra, ke sale ke go roma, ga ke itse gore a o bile wa kgona go ka bona kgarebe ele.	20

DIKOBÉ:	Mogolole, ke tsamaile. (O kgwa mowa) Ga ke itse gore ke tlaa simolola kae.	
MAFENYA:	(Ka lentswe le le bonolo) Bua fela. Bua sengwe le sengwe se a se buileng. O se ka wa tshaba.	25

- 17.1 Mafenya, Nkefi le Dikobe ba amana jang? (1)
- 17.2 Sekolo se ba neng ba dira mo go sona se ne se le mo lefelong lefe? (1)
- 17.3 Naya dilo di le PEDI tse Dikobe a neng a gakolola Nkefi ka ga tsona. (2)
- 17.4 Seabe sa ga Ntope mo tswelatsong ya ditiragalo tsa teramakhutshwe e ke sefe? (2)
- 17.5 Tlhagisa dilo di le PEDI tse Nkefi a neng a ikgogomosa ka tsona. (2)
- 17.6 A go siame gore batho ba bue ka dikgang tsa batho ba bangwe ba le mo tekising? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 17.7 Fa o bona, a Nkefi o tshwanetse go ya go lekola Ntope go gaisa mosadi wa gagwe? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)

LE

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO H

LEGAE:	Ba tlisa bogadi ka gore Ntshidi o tlotswe ke dikgwedi di le tharo. Mosetsana yo, ke eng a ntse a sa re kwalele go re itsise ka ga ...	
TLHAPI:	Mogatsaaka, ga se kgetse e potlana, go bokete, ke kgetse ya tsie. Jaanong rra, maikaelelo a gago ke eng mabapi le bogadi jo bo emeng fa kgorong?	5
LEGAE:	Maikaelelo a me e ne e le go ba busa fela ka gore ga bo ke bo busetswa morago, ke tlaa ba bulela mojako gore ba tsene.	
TLHAPI:	Bogadi bo ya go amogelwa ke mang?	
LEGAE:	Bogadi bo tshwanetse go amogelwa ke bomalomaagwe Ntshidi boemong ba rona.	10
TLHAPI:	Rra, bogadi ba ga Ntshidi, bo tshwanetse go tswela kwa gae kwa Mmitolente, mme bo tsewe ke rre.	
LEGAE:	Ka gongwe ke a lora. A ke go utlwa sentle?	
TLHAPI:	Ka re, bogadi ba ga Ntshidi, bo tshwanetse go tsewa ke ntate.	
LEGAE:	Motlholo o o jalo, ga ke ise ke o utlwele. Goreng rraago a tshwanetse go tsaya bogadi e se ngwana wa gagwe?	15
TLHAPI:	Ntshidi ga se ngwana wa gago, o ka amogela bogadi ba gagwe jang?	
LEGAE:	Pelo ya me e botlhoko ba ntho ke go nyetse Ntshidi a na le dingwaga di le tharo. Fa re laiwa, bagolo ba rile kgomo e gapiwa ka namane. Ke amogetse Ntshidi jaaka ngwana wa me. Ke mo tsentse sekolo wena le rraago lo sa dire. Monongwaga, ke ngwaga wa someamabedingwe ke ntse ke tsenya Ntshidi sekolo. Ke apara oborolo. Fa morago ga dingwaga tse di kanakana, o mpolelela fa ngwana e se wa me!	20

- 17.8 Goreng Legae a ne a batla go busa bogadi? (2)
- 17.9 Legae o kaya eng fa a re, 'kgomo e gapiwa ka namane'? (2)
- 17.10 Naya mofuta wa kgotlhang e e tlhagelelang mo nopolong o bo o e tthalose. (3)
- 17.11 Nkitseng o farologana jang le Tlhapi? Naya ntlha e le NNGWE. (2)
- 17.12 Loso lwa ga Ntshidi lo rarabolola kgotlhang ya teramakhutshwe e jang? (2)
- 17.13 O ithutile eng go tswa mo go Malebye? (2)

[25]

POTSO 18: POTSO YA TLHAMO**GA SE LORATO – MJ Magasa**

Go ja mofufutso wa phatla tsa ba bangwe, go lomeletsa beng ditsabona. Tshegetsa tlhagiso e o ikaegile ka ditiragalo go tswa mo terameng ya *Ga se Lorato*. Boleele jwa tlhamo ya gago e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 19: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****GA SE LORATO – MJ Magasa**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO I

	<i>(Mosupologo mo mosong kwa tirong, Motsamai o a lela. Lenkapere o mo fitlhela fa morago ga ntlwana ya boitiketso.)</i>	
MOTSAMAI:	<i>(Ka mowa o o fuduegileng, a ntse a sunetsasunetsa.)</i> Dilo ke di itirile ke tlhokile go reetsa dikgakololo. Bona gore ke senyegetswe jang! Fa e ka bo e se 'ke a ratwa'. Ke ka bo ke setse ke humile. Utlwa jaanong gore mong wa feme a reng? Goreng a sa nkutlwele botlhoko! A nkatswa ka sengwenyana! Ntlo, lebenkele, bene, metsi, bana kwa dikolong! Ijoo nna wee! <i>(O lelela kwa godimo.)</i>	5
LENKAPERERE:	Ao! Morwarre Motsamai, ke eng! Go sule mang kwa ga gago? <i>(O tswelela ka selelo.)</i> Didimala tlhe rra o bue o tloga o makatsa batho. <i>(Lenkapere o a mo tlogela, o tloga a boa le Gosekwang.)</i>	10
GOSEKWANG:	<i>(Ka go makala.)</i> E le gore o lelelang kgotsa o tlhagetswe ke loso?	15
LENKAPERERE:	Nna ke bona tsone tseo. Ke rile gore ke a mmotsa, a a ise a nkarabe.	
MOTSAMAI:	<i>(O tswa mo maibing, o a ba makalela.)</i> Borra, nna ke itirile dilo. E rile le bua le nna ka ithaya ka re lo a mphufegela. Ke ne ke ithaya ke re ke a ratwa, ntekwane go ratwa madi a me.	20
LENKAPERERE:	<i>(Ka kutlwelobotlhoko.)</i> Go diragetse eng tsala?	
MOTSAMAI:	Borra botshelo bo ntshotlile. Ke tshamekile ka dithata tsa me. Ke tlogetse lelapa la me. Ka siana le makgarabe. <i>(O lela gape.)</i> Ijoo! Banake ba kae! Ke ba fetotse dikhutsana ke ntse ke phela. Lesego! Emang! Le mmaabona, mosadi wa me Gadifele.	25

19.1 Motsamai, Lenkapere le Gosekwang ba amana jang? (1)

19.2 Naya leina la setheo se Motsamai a neng a dira mo go sona. (1)

- 19.3 Ke ka ntlha ya eng fa Motsamai a ne a lela? Naya dintlha di le PEDI. (2)
- 19.4 Seabe sa ga Ontebile mo tswelatsong ya ditiragalo tsa terama e ke sefe? (2)
- 19.5 Tlhagisa dikgakololo di le PEDI tse balelapa la ga Selapo ba di neetseng Gadifele. (2)
- 19.6 A go siame gore Motsamai a hutse bana ba gagwe? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 19.7 Fa o bona, a bathapi ba ga Motsamai ba tshwanetse ba mo tseela madi otlhe morago ga go mo leleka? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)

LE**NOPOLO J**

	<i>(Lamatlhatso wa ntlha wa Sedimonthole, maitsoa fa di fulela sakeng. Motsamai o tseba fa lapeng.)</i>	
MOTSAMAI:	<i>(Ka lentswe le le wetseng.)</i> Dumelang fa lapeng. Ao! Banake ba godile jang ne? Ke dumela gore lo setse lo dira.	5
GADIFELE:	<i>(Ka mekgeso.)</i> Le nna ke dumela gore o sa ntse o dira. Ke bile ke go makalela fa o le fa ka nako e. Gongwe ba setse ba bile ba go batla kwa tirong.	
LESEGO:	Le nna ke setse ke dira. Nna le kgaitse diake Emang.	
MOTSAMAI:	<i>(Ka bohutsana.)</i> Bathong ka re dumelang, ga ke ise ke botse dipotso tseo tsa lona, <i>(Ka mowa o o fuduegileng.)</i> Kooteng lo ntse lo nthera utlwa gore mme le bana ba bua eng. O ka re batho ba se na ditlhaloganyo.	10
EMANG:	<i>(Ka mekgeso.)</i> Re na le ditlhaloganyo ga o bone fa re rutegile jaana!	15
MOTSAMAI:	Ga o na maitseo selo ke wena.	
GADIFELE:	Ga se gore ga a na maitseo. Kana se a tle se fetelele. Le gone bana ba rutwa ke borraabo. Jaanong ba ba se nang borraabo ba, ga ba ke ba boifa monna ope.	20
LESEGO:	<i>(Ka boikgogomotso.)</i> Naare Emang ga o ise o ipakanye? Kana re tshwanetse go ya <i>Sun City!</i> Kgotsa o tsamaya le rona mma? Kana o ka tloga wa sala o jewa ke bodutu.	
MOTSAMAI:	<i>(Ka bogale.)</i> La re lo ya kae? Ga go kwa lo yang teng. E ka se ka ya re ke goroga mo gae, lona lwa be lo re lo a tsamaya. Fa e le gore bana ba a tsamaya jaaka o ba tlwaeditse go itaola, wena ga o ye gope. Kana o mosadi wa me ke na le thata ya go go laola.	25

- 19.8 Goreng Motsamai a ne a re Emang ga a na maitseo? (2)
- 19.9 Gadifele o kaya eng fa a re: 'Jaanong ba ba se nang borraabo ba, ga ba ke ba boifa monna ope?' (2)
- 19.10 Naya mofuta wa kgotlhang e e tlhagelelang mo nopolong e, o bo o e tlhalose. (3)
- 19.11 Naya ntlha e le NNGWE e *Gladys* a farologanang le *Angeline* ka yona? (2)
- 19.12 *Suzan* o tswelletsang jang morero wa terama e? (2)
- 19.13 O ithutile eng go tswa mo go Mantsho? (2)

[25]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 25
PALOGOTLHE YA TLHATLHOBO: 80